

Qudratova Marjona Akbarjon qizi

O'zbekiston davlat jahon tillari univerrisiteti lingvistika koreys tili 2-kurs

O'ZBEK , INGILIZ VA KORES TILLARIDA GAP BO'LAKLARI TAHLILI

Annotatsiya: Har bir til boshqalaridan gaplar tuzilishi, ifodalash shakli va shu kabi bir necha jihatlar bilan farq qiladi. Tillar xalqning madaniyati va urf odatlarini o'zida aks ettiradi. Kattalarga nisbatan hurmatni ifodalashda ham farqlar mavjud.

Kalit so'zlar: Ega, kesim, ot, sifat , son, koreys grammatikasi, hol, postpozitsiyalar

Oltoy tillari oilasiga mansub bo'lgan o'zbek va koreys kabi tillar, tarixiy tilshunoslik va tipologik tadqiqotlar uchun muhim ahamiyatga ega bo'lgan bir qator lingvistik xususiyatlarni namoyon etadi. Ushbu maqola o'zbek va koreys tillarining grammatik tuzilmalarini qiyosiy nuqtai nazardan o'rganishni maqsad qilgan. Har ikkala til ham agglyutinativ morfologiyadan foydalanadi.

Agglyutinativ tillar morfemalarni birlashtirish orqali so'zlarni hosil qiladi, ularning har biri ma'lum bir ma'no yoki grammatik vazifani bajaradi. O'zbek tilida ham, koreys tilida ham bu xususiyat yaqqol ko'zga tashlanadi. O'zbek tilida turli grammatik ma'nolarni ifodalash uchun asos so'zga affiksalar qo'shiladi. Masalan, yur- fe'lini quyidagicha o'zgartirish mumkin: -yur-a (walk-imp) -Walk!-yur-ib

Koreys tili ham xuddi shunday so'zning asos shaklini o'zgartirish uchun bir qator qo'shimchalardan foydalanadi. Masalan, Walking- 걸었다 (georeotda) fe'lini quyidagi ko'rinishda yozish mumkin: Walked (geoteora) -Walk! -Walked (geotgo) -Walking- 걸었다 (georeotda)

Maqto'v so'zlaridan foydalanish Maqto'v so'zlari o'zbek va koreys tillarining ajralmas qismi bo'lib, mavzu yoki auditoriyaga hurmat ko'rsatish uchun ishlatiladi. O'zbek va koreys tili grammatikasining qiyosiy tahlili, xususan, ularning agglyutinativ morfologiyasi, SOV gap tuzilishi va honorifiklarning qo'llanilishida sezilarli o'xshashliklar mavjudligini ko'rsatadi. Bu umumiyliklar tipologik bog'lanishni ta'kidlaydi.

Ingiliz tilidagi so'z turkumlari asosan ularning sintaktik vazifalari va morfologik xususiyatlari bilan aniqlanadi

. Otlar odatda odamlar, joylar, narsalar yoki tushunchalarni ifodalaydi va son hamda kelishik uchun o'zgarishi mumkin Otlar odatda odamlar, joylar, narsalar yoki tushunchalarni bildiradi va egilishi mumkin

. Olmoshlar otlar o'rnini bosadi va shaxs, son, Olmoshlar otlar o'rnini bosadi va shaxs, raqam,

hamda kelishik uchun belgilanadi. Fe'llar harakat, holat yoki voqealarni ifodalaydi, zamon, vid, mayl va nisbat shakllari bilan o'zgaradi. Sifat va ravishlar mos ravishda ot va fe'llarni aniqlaydi, qiyosiy va orttirma darajalari ko'pincha flektiv qo'shimchalar bilan belgilanadi

O'zbek tilida ham so'z turkumlari bir xilda tasniflanadi, ammo morfologik jihatdan farqlanadi va tilning agglyutinativ tabiati tufayli sintaktik xususiyatlar. O'zbek tilidagi otlar son, kelishik va egalik ma'nosini ko'rsatish uchun suffiksalar bilan belgilangan. Olmoshlar uchun kishilik va shaxslar tushunchasi mavjud. Fe'llar zamoni, kayfiyatni, jihatni, ovozni va inson, ko'pincha, qo'shimchalarning boy tizimi orqali. Sifat va ravishlar, shuningdek, o'zgartirilgan suffiksatsiya orqali ularning sintetik tarkibida yanada moslashuvchan ko'rinishi mumkin.

O‘zbek tilida predloglar o‘rniga postpozitsiyalar qo‘llaniladi so‘zlar o‘rtasidagi munosabatlarni ko‘rsatiladi. Birikma va undovlar ham xuddi shunday ishlaydi ularning ingliz tilidagi o‘rindoshlari esa o‘ziga xos sintaktik qolipga ega bo‘lgan gaplarga birlashadi.

O‘zbek va ingliz tillarining har ikkida ham besh xil gap bo‘laklari mavjud bo‘lib, ushbu gap bo‘laklari tartibi bir-biriga taqqoslansa, ular o‘rtasida o‘xshashlikdan ko‘ra tafovut ko‘pligini ko‘rish mumkin. Shuning uchun ko‘pchilik talabalar tarjima qilish paytida qiyinchiliklarga duch keladilar. Har bir tilda so‘z tartibi qat‘iy belgilangan qoidalariga asoslangan. Gap bo‘laklari o‘rnini har kim o‘z bilganicha o‘zgartira olmaydi. Shu bois gap tuzishda har bir tilning o‘z grammatik qoidalaridan kelib chiqishi lozim. O‘zbek va ingliz tilidagi gap bo‘laklarining tartibini qiyoslab ko‘ramiz: O‘zbek tilida istisno bo‘lmagan hollarda ega hamisha kesimdan oldin, kesim gap oxirida keladi. Masalan: Pirmuhammad Mirzo tashrif buyurdi. Sen xuddi Muhammad Sultonga o‘xshaysan (P.Qodirov). Ingliz tilida: Pirmuhammad Mirzo has visited. You look like Muhammad Sul-ton. So‘z tartibining o‘zgarishi grammatik ma‘noni o‘zgartirishi ham mumkin. Bu quyidagicha: 1. Ega va kesimning o‘rni o‘zaro almasha, ega kesimga, kesim egaga aylanadi. Masalan: Yetti kun – bir hafta, bir hafta etti kun. Bu holatni ingliz tilida ham kuzatish mumkin. Seven days are a week. A week is seven days.

Hol hamisha kesimga bog‘lanadi va o‘zbek tilida kesim oldida keladi. Ammo o‘rin va payt, ba‘zan maqsad va sabab hollari gap boshida kela oladi. Masalan: Tevarak-atrofdan hanuzgacha jimjitlik hukm surmoqda (P. Qodirov). Ertalab (qachon?) atayin (nima maqsadda?) sizni izlab kelgan edim. Achinganidan (nima sababdan?) uni afv etdi. Ingliz tilida ham o‘rin va payt hollari gap boshida yoki ohirida kelishi mumkin. Hol bu xususiyati bilan o‘zbek tilidagiga o‘xshab ketadi. Masalan: On Tuesday night the new laundrymen arrived. Probably we shall try tomorrow.